

Lønns- og prisutviklingen

Lønnsutviklingen

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var veksten i lønn per normalårsverk 3,8 prosent i 2003. Statistisk sentralbyrås kvartalvise lønnsindeks viser at lønnsveksten var fallende gjennom året for de fleste næringsområder. Lønnsveksten i fjor er den klart laveste siden 1995. Den høyeste veksten i lønn per normalårsverk i de siste 15 årene var i 1998, med en vekst på 6,6 prosent. Reviderte nasjonalregnskapstall viser at lønnsveksten i 2002 var 5,3 prosent og 5,1 prosent i 2001.

I fjorårets mellomoppgjør ble det gitt moderate lavlønnsstillegg i enkelte av de store forhandlingsområdene. De sentrale tariff tilleggene i 2003 ble avtalt allerede ved hovedoppgjøret i 2002 og innebar ingen eller bare moderate tillegg. Foreløpige tall fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) viser at årslønnsbidraget fra tariff tilleggene i 2003 var klart lavere enn året før i de fleste hovedområdene. TBU har beregnet at lønnsverdien økte med 4,3 prosent i 2003 i gjennomsnitt var om lag 2 3/4 prosent, mot 1 3/4 prosent i 2002. Lønnsverdien i 2004 er anslått til vel 1 prosent.

Lønn per utførte timeverk økte i fjor med 4,3 prosent mot 6,3 prosent i 2002 og 6,4 prosent i 2001. Det var mindre forskjell mellom veksten i lønn per utførte timeverk og lønn per normalårsverk i 2003 enn i de to foregående årene. Mye av forskjellen i 2001 og 2002 skyldes den tariffbestemte økningen i ferie de to årene. De fleste lønnstakere fikk to nye feriedager i 2001 og ytterligere to i 2002. I 2003 har økt sykefravær og redusert overtid bidratt til forskjellen mellom vekst i lønn per utførte timeverk og vekst i lønn per normalårsverk. Forskjellen påvirkes også av endringer i antall bevegelige helligdager. Det var én ekstra virkedag i fjor sammenlignet med 2002.

Veksten i lønnskostnader per utførte timeverk var 4,5 prosent i 2003, altså 0,2 prosentpoeng høyere enn veksten i lønn per utførte timeverk. I 2001 og 2002 var det større forskjell mellom i veksten i lønnskostnader og lønn per utførte timeverk, henholdsvis 0,9 og -0,4 prosentpoeng. Disse forskjellene har blant annet sammenheng med at nasjonalregnskapet for de fleste næringer regner avsetning til feriepenger som en lønnskostnad det året de opptjenes, mens inntekten først registreres når den utbetales. Siden det ikke var noen ekstra feriepengesavsetning i 2002 i motsetning til de to foregående årene, er det bare inntektsvirkningen som registreres dette året. Lønnskostnadene i offentlig forvaltning i 2001 ble dessuten sterkt påvirket av ekstraordinære innbetalinger av trygde- og pensjonspremier til Kommunal Landspensjonskasse (KLP) og Statens pensjonskasse (skoleverket). Det var

Lønnsvekst. Prosentvis vekst fra året før

	2001	2002	2003
Lønn per normalårsverk			
I alt	5,1	5,3	3,8
Olje og utenriks sjøfart	9,5	3,9	1,2
Fastlands-Norge	4,9	5,3	4,0
Industri og bergverksdrift	4,8	5,2	3,3
Annen vareproduksjon	5,1	5,4	2,6
Primærnæringer	6,1	4,6	-0,4
Elektrisitetsforsyning	5,6	7,2	5,8
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,7	5,3	2,5
Tjenesteytende næringer			
ekskl. off. forvaltning	5,1	4,7	4,0
Varehandel	5,2	4,7	4,1
Samferdsel	5,7	5,3	4,1
Annen tjenesteyting	4,9	4,5	3,9
Offentlig forvaltningsvirksomhet	4,7	6,2	4,7
Statsforvaltningen ¹	5,4	6,3	4,6
Sivil forvaltning	4,5	3,2	4,5
Forsvaret ¹	6,2	8,0	5,1
Kommuneforvaltningen	4,5	4,1	4,7
Lønn per timeverk			
I alt	6,4	6,3	4,3
Olje og utenriks sjøfart	10,5	4,7	1,5
Fastlands-Norge	6,2	6,4	4,4
Industri og bergverksdrift	5,4	6,5	4,2
Annen vareproduksjon	5,7	6,9	3,9
Primærnæringer	7,1	6,2	-0,4
Elektrisitetsforsyning	6,5	7,3	5,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,3	7,0	4,2
Tjenesteytende næringer			
ekskl. off. forvaltning	6,5	6,0	4,3
Varehandel	6,7	6,1	4,7
Samferdsel	6,9	6,3	4,6
Annen tjenesteyting	6,2	5,9	4,1
Offentlig forvaltningsvirksomhet	6,2	6,8	4,9
Statsforvaltningen ¹	7,1	9,9	5,0
Sivil forvaltning	6,0	4,7	4,9
Forsvaret ¹	7,3	8,8	4,9
Kommuneforvaltningen	5,9	4,5	4,9
Lønnskostnad per timeverk			
I alt	7,3	5,9	4,5
Olje og utenriks sjøfart	12,6	4,3	1,5
Fastlands-Norge	7,1	5,9	4,6
Industri og bergverksdrift	6,0	5,9	4,2
Annen vareproduksjon	6,0	6,3	3,9
Primærnæringer	7,1	5,6	-0,2
Elektrisitetsforsyning	6,2	6,7	5,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,8	6,3	4,2
Tjenesteytende næringer			
ekskl. off. forvaltning	6,2	5,3	4,3
Varehandel	5,8	5,5	4,7
Samferdsel	7,4	5,6	4,6
Annen tjenesteyting	6,0	5,2	4,1
Offentlig forvaltningsvirksomhet	9,2	6,7	5,5
Statsforvaltningen ¹	8,1	9,5	4,0
Sivil forvaltning	7,3	4,5	4,4
Forsvaret ¹	7,5	9,4	0,4
Kommuneforvaltningen ²	9,7	4,2	6,7

¹ Nedgang i antall rekrutter (med lavt lønnsnivå) i forsvarret har bidratt til å trekke opp gjennomsnittslønna og dermed lønnsveksten i statsforvaltningen. I 2001 og 2002 bidro avgangsstimulerende tiltak til å øke lønnskostnadene per timeverk i forsvarret. I 2003 er disse tiltakene blitt trappet ned. ² Ekstraordinære pensjonsinnbetalinger mv. til KLP i 2001 har trukket lønnskostnadene i kommuneforvaltningen opp. I 2003 var det en markert økning i pensjonsinnbetalingene fra skoleverket til Statens pensjonskasse.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Noen lønnsbegreper

Lønn per normalårsverk: Nasjonalregnskapsbegrep som er lik forholdstallet mellom total lønn, definert som kontantlønn inkludert overtidsgodtgjørelse, naturallønn samt lønn under sykdom og permisjon betalt av arbeidsgiver, på den ene siden og antall normalårsverk på den andre. Antall normalårsverk defineres som summen av antall heltidsansatte og antall deltidsansatte omregnet til heltidsansatte. Publiseres som årstall.

Lønn per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som er lik forholdstallet mellom total lønn (definert som ovenfor) og antall utførte timeverk regnet inklusive overtid og eksklusive fravær. Publiseres som årstall.

Lønnskostnader per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som er lik forholdstallet mellom totale lønnskostnader og antall utførte timeverk regnet inklusive overtid og eksklusive fravær. Lønnskostnader er definert som summen av total lønn (se ovenfor) og arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier. Publiseres som årstall.

Årslønn: Begrep som benyttes av Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) og Statistisk sentralbyrå, og som omfatter samlet lønn eksklusive overtidsgodtgjørelse en lønnstaker oppnår hvis vedkommende har utført et avtalefestet normalårsverk og det er et normalt antall arbeidsdager i året. Lønnsveksten med utgangspunkt i dette begrepet ligger normalt nær opp til veksten i lønn per normalårsverk. Avvik for sammenliknbare grupper vil i første rekke ha sammenheng med endringer i omfanget av overtid. Ulike prinsipper for fordeling av lønnsutvikling gjennom året kan også medføre forskjeller i fordeling av lønnsveksten mellom år. Det vil også kunne oppstå forskjeller i beregnet lønnsvekst for hele økonomien fordi TBU ikke dekker alle næringer (bl.a. dekkes ikke primærnæringene og utenriks sjøfart), og fordi det benyttes noe ulike metoder i sammenveieningen av lønnsutviklingen i enkeltneringene.

Kvartalsvis lønnsindeks: Indeks som utarbeides og publiseres av SSB, og som viser gjennomsnittlig månedsfortjeneste i alt og gjennomsnittlig utbetalt avtalt lønn per måned. Først-

nevnte begrep er inklusive bonuser, provisjoner og uregelmessige tillegg, men eksklusive overtidsgodtgjørelse. Kvartalsindeksen bygger på en utvalgsundersøkelse hvor det er den avtalte lønnen ved utgangen av kvartalet som registreres. Det er således ikke gjennomsnittstall for det aktuelle kvartalet. Bonuser, provisjoner og uregelmessige tillegg registreres derimot som månedsgjennomsnitt for det aktuelle kvartalet. I de første foreløpige nasjonalregnskapstallene er kvartalsindeksen en viktig del av primærstatistikken som regnskapet bygger på.

Årlig lønnsstatistikk: Er en statistikk med samme lønnsbegrep som den kvartalsvise lønnsindeksen, men utvalget er betydelig større (heldekkende for noen grupper). Statistikken viser lønnsnivå for ansatte i ulike næringer i 3. kvartal. Den registrerte avtalte månedslønnen er den som gjelder i tellingsmåneden, mens det registreres gjennomsnittstall for uregelmessige tillegg "hittil i år" og provisjoner og bonuser for siste 12 måneder. Denne statistikken, samt den kvartalsvise lønnsindeksen og kunnskap om oppgjørene, er primærinformasjonen til årslønnsberegningene til SSB og TBU. Forutsetningene om når i året lønnsjusteringer kommer, er viktige for årslønnsnivået i slike beregninger. Når det gjelder lønnsvekst, dreier denne usikkerheten seg imidlertid bare om fordelingen mellom år. En gitt endring av fordelingen i ett år vil således endre lønnsveksten til og fra det aktuelle året like mye, men med forskjellig fortegn. For de fleste næringene som dekkes av lønnsstatistikken har SSB publisert årslønnsberegninger for heltidsansatte. Den beregnede årslønnen tar utgangspunkt i at det utbetales lønn for 12 måneder i året, slik at eventuelle feriepengetillegg ikke er inkludert. SSBs årslønnsberegninger avviker fra TBUs beregninger når det gjelder metode og populasjon.

Reallønn: Ved å dele det gjennomsnittlige lønnsnivået med en relevant prisindeks (f.eks. nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner, eller konsumprisindeksen), får en fram et uttrykk for lønnsnivået målt i faste priser - reallønn. Gitt en uforandret skatteprosent vil veksten i reallønn tilsvare veksten i kjøpekraft for lønnsinntekt.

også en markert økning i pensjonsinnbetalingene fra skoleverket i 2003.

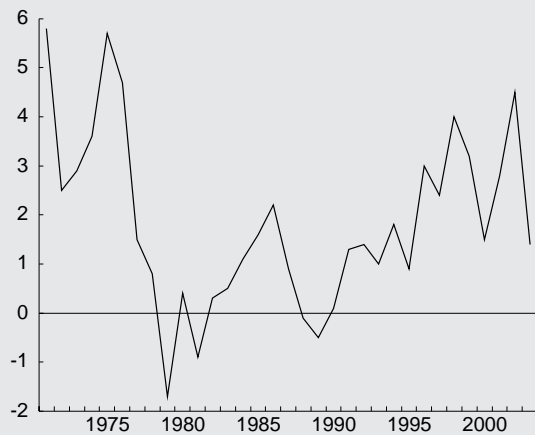
Veksten i lønn per normalårsverk i oljevirksomheten er foreløpig beregnet til 2,7 prosent for 2003. I motsetning til de fire foregående årene hadde denne næringen dermed lavere lønnsvekst enn gjennomsnittet for norsk økonomi. Lønnsveksten målt på denne måten var på 3,3 prosent i industri og 2,5 prosent i bygge- og anleggsvirksomhet (ekskl. offentlig forvaltning), også det klart under gjennomsnittet. Redusert omfang av betalt overtid bidro til å trekke lønnsveksten ned både i oljevirksomhet, industri og bygge- og anleggsvirksomhet. For varehandel, transport (utenom utenriks sjøfart) og forretningsmessig tjenesteyting er det beregnet en vekst i lønn per normalårsverk på om lag 4 prosent.

Veksten i lønn per normalårsverk i offentlig forvaltning er beregnet til 4,7 prosent i 2003, mot 6,2 prosent året før. For kommunal forvaltning var veksten 4,7 prosent i 2003 og 4,1 prosent i 2002. For kommuneforvaltningen eksklusive sykehusene (som ble overført til statsforvaltningen fra 2002), var imidlertid veksten om lag 6 prosent i 2002. I den kommunale undervisningssektoren viser de foreløpige tallene en vekst i lønn per normalårsverk på 5,1 prosent i 2003 (inklusive ikke-undervisningspersonale). Dette er, i likhet med de to foregående årene, klart høyere enn gjennomsnittet. Under hovedoppgjøret for skoleverket i kommuneforvaltningen i 2000 ble det avtalt at de to ekstra feriedagene både i 2001 og 2002 skulle tas ut i økt utbetalt lønn, mot at lærerne skulle undervise mer og bruke mindre tid på annet arbeid. Ifølge foreløpige anslag fra TBU bidro dessuten skolepakke II (særav-

Reallønnsutviklingen siste 30 år

Reallønnsveksten var i fjor 1,4 prosent regnet per normalårsverk og deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner. Dette er hele 3,1 prosentpoeng lavere enn i 2002, men da var reallønnsveksten den høyeste som er registrert siden 1976. I perioden 1971-2003 har den gjennomsnittlige årlig veksten i reallønn per normalårsverk vært 1,7 prosent.

Reallønnsvekst per normalårsverk. 1971 - 2003
Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Gjennomsnittlig lønn for økonomien samlet. Vekst fra året før i prosent, forskjeller i vekst og anslag på bidrag i prosentpoeng

	2001	2002	2003
Vekst i lønn			
per timeverk	6,4	6,3	4,3
per normalårsverk	5,1	5,3	3,8
Forskjell mellom vekst i lønn per timeverk og lønn per normalårsverk	1,3	1,0	0,5
Anslått bidrag til forskjell i prosentpoeng fra endringer i:			
Antall normale virkedager	0,4	-	-0,4
Ferieutvidelse	0,6	0,6	-
Sykefravær mv.	0,3	0,3	0,4
Overtid	-0,1	0,1	0,5
Andre faktorer	0,1	-	-
Vekst i lønnskostnad per timeverk	7,3	5,9	4,5
Forskjell mellom vekst i lønnskostnad per timeverk og lønn per timeverk	0,9	-0,4	0,2
Anslått bidrag til forskjell i prosentpoeng fra endringer i:			
Ekstra feriepengeavsetning	-	-0,6	-
Ekstra pensjonspremier mv. i offentlig forvaltning ¹	0,8	-	0,2
Andre arbeidskraftskostnader ²	0,1	0,2	-

¹ Omfatter i 2001 økt pensjonspremie til Kommunal Landspensjonskasse og Statens pensjonskasse (skoleverket) samt avgangstimulerende tiltak i forsvaret.
² Endring i regelverket for arbeidsgiveravgift til folketrygden, avgangstimulerende tiltak i næringer utenom offentlig forvaltning m.m.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

tale om ekstra lønnstrinn mot økt undervisningstid) til å trekke opp årslønnsveksten med om lag 3 prosentpoeng i 2002 og om lag 1,7 prosentpoeng i 2003.

For statlig forvaltning (inklusive helseforetakene) er veksten i lønn per normalårsverk anslått til 4,6 prosent i 2003, det vil si vesentlig lavere enn i 2002 da veksten var 6,3 prosent. Det var i fjor, på samme måte som i 2002, høyere lønnsvekst i forsvaret enn i sivil forvaltning. Lønnsveksten i forsvaret påvirkes blant annet av at rekruttene, som ligger svært lavt i lønnsnivå, utgjør en stadig mindre del av den samlede sysselsettingen i forsvaret.

Konsumpriser

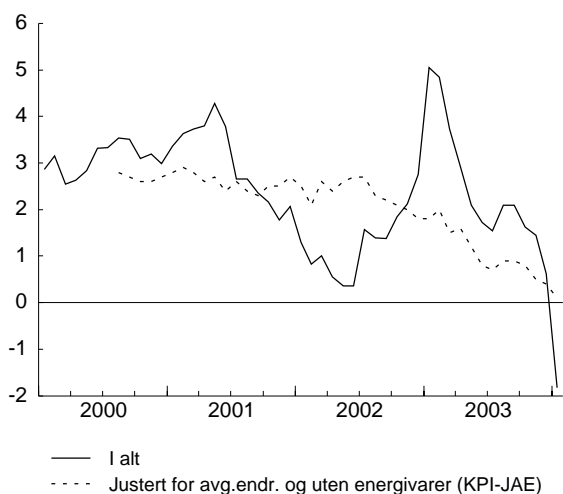
Konsumprisindeksen (KPI) steg med 2,5 prosent fra 2002 til 2003; elektrisitetsprisene bidro med vel halvparten av denne økningen. Utviklingen gjennom året ble i enda større grad styrt av prisutviklingen på elektrisitet. Elektrisitetsprisene viste en ekstrem økning ved inngangen til 2003, fra desember til januar steg elektrisitetsprisene inkludert nettleie med hele 48,6 prosent. Det kraftige hoppet i elektrisitetsprisene gjorde at 12-månedersveksten i KPI kom opp i 5,0 prosent i januar, 3,2 prosentpoeng over veksten i KPI uten elektrisitet. I februar begynte elektrisitetsprisene å falle og fra januar til juli falt elektrisitetsprisene samlet med 44,8 prosent og førte til at prisstigningstakten i KPI falt betraktelig. I juni og juli hadde 12-månedersveksten i KPI kommet ned i henholdsvis 1,7 og 1,5 prosent. Fra juli til august gjorde elektrisitetsprisene på nytt et hopp på 11,9 prosent, men utover høsten 2003 steg elektrisitetsprisene klart mindre sammenlignet med tilsvarende periode året før. I desember hadde KPIs påvirkning av elektrisitetsprisene falt kraftig - 12-månedersveksten i KPI var 0,6 prosent, mot 0,5 prosent i KPI uten elektrisitet.

Fra desember 2003 til januar 2004 falt elektrisitetsprisene inkludert nettleie samlet med 1,0 prosent. På grunn av det ekstreme prishoppet på elektrisitet i januar 2003, viste KPI et voldsomt fall i 12-månedersendringen - fra en vekst på 0,6 prosent i desember til en nedgang på 1,8 prosent i januar. Dette er første prisnedgang på 12-månedersbasis siden januar 1960, og en må tilbake til desember 1947 for å finne et kraftigere prisfall.

Selv om elektrisitetsprisene var den viktigste enkeltkomponenten til å trekke opp konsumprisveksten i 2003, ga også husleiene et betydelig bidrag til prisveksten med en økning på 4,1 og 4,0 prosent for henholdsvis beregnet og betalt husleie. Prisveksten i husleiene var dog noe lavere sammenlignet med 2002. Matvareprisene steg i gjennomsnitt med 3,5 prosent i 2003 og prisene på grønnsaker, som steg med 7,0 prosent, var blant de viktigste bidragsyterne. Andre betydelige bidrag i 2003 kom fra en rekke tjenester - blant annet viste forsikrings- og helsetjenester en prisvekst langt over gjennomsnittet.

Konsumprisindeksen (KPI)

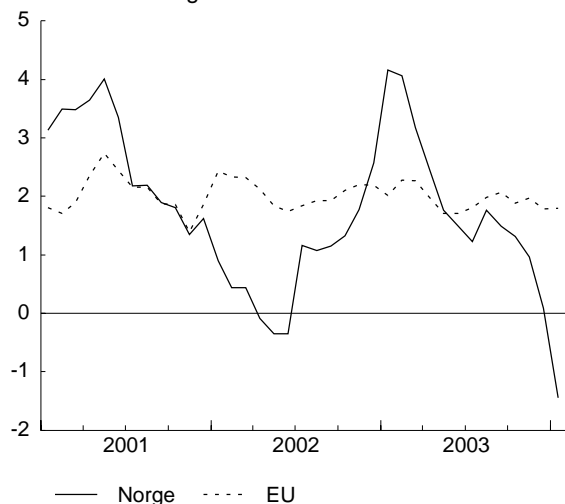
Prosentvis endring fra samme måned året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Harmonisert konsumprisindeks

Prosentvis endring fra samme måned året før

Kilde: Eurostat.

Forøvrig ble utviklingen i KPI i 2003 særlig preget av lav og til dels negativ prisvekst på importerte varer. Prisene på klær og audiovisuelt utstyr gikk spesielt kraftig ned, med henholdsvis 11,8 og 8,5 prosent på årsbasis. Prisene for begge varegruppene har i en årrekke gått ned. Nedgangen i klesprisene må blant annet ses i sammenheng med avvikling av importkvoter og lavere tollsatser, en vridning av importen i retning av land med lavere produksjonskostnader og sterkere konkurranse. Noe av det samme kan også gjelde prisene på audiovisuelt utstyr, men her har trolig kraftig produktivitetsforbedringer (kvalitet) vært viktigste faktor. Til tross for en markert svekkelse av norske kroner gjennom hele 2003, har konsumprisene for begge disse varegruppene fortsatt å falle og

Harmoniserte konsumprisindekser

Den harmoniserte konsumprisindeksen (HKPI) er en indikator for bruk i sammenlikninger av prisutviklingen i EØS-området. Indeksen for det enkelte land er laget over en felles mal som på noen punkter skiller seg fra den offisielle konsumprisindeksen (KPI). HKPI baserer seg i all hovedsak på det samme prismalet som KPI, men enkelte varer og tjenester som er problematiske å sammenlikne mellom land er utelatt. For Norges del er forskjellene mellom beregningsoppleggene for de to indikatorene blitt mindre de siste årene. Selveiernes bokostnader er nå den eneste produktgruppen som ikke er med i HKPI. Dermed utgjør HKPI om lag 88 prosent av vektgrunnlaget til KPI. Det faktum at en såpass tung komponent er utelatt medfører at vektene for de resterende varene og tjenestene i HKPI er noe høyere enn vektene i KPI. Elektrisitet har for eksempel en vekt på 40,0 promille i HKPI - mot 34,6 promille i KPI. Forsikringstjenester behandles ulikt i de to indekserne, noe som medfører betydelig vekt-differanse. I HKPI er det nettoutgifter til forsikring (differansen mellom premieinnbetalinger og erstatningskostnader) som benyttes i vektgrunnlaget og ikke bruttoutgifter (premieinnbetalinger) som i KPI. Det er også enkelte mer tekniske forskjeller i hvordan indekserne er konstruert, som i noen grad kan bidra til ulik utvikling.

Selv om vare- og tjenesteutvalget i HKPI er så godt som fullt harmonisert, vil indeksen i perioden mellom kjedetidspunktet i KPI (juli) og i HKPI (desember) bygge på noe ulikt produktgrunnlag. Dette har sammenheng med at nye varer inkluderes fra og med august i KPI men først fra januar året etter i HKPI. I den grad prisutviklingen for nye varer skiller seg vesentlig fra de "gamle" varene, kan dette medføre ulik samlet prisutvikling i HKPI og KPI. Det er ikke foretatt eksakte beregninger på hvilken effekt dette har for total HKPI eller ulike konsumgrupper.

HKPI steg med 2,0 prosent fra 2002 til 2003. I likhet med KPI styrte elektrisitetsprisene prisutviklingen i HKPI i 2003. Målt som 12-månedersvekst, steg HKPI kraftig i starten av året på grunn av høye elektrisitetspriser. I januar var 12-månedersveksten 4,2 prosent, mens den i desember kom ned i 0,1 prosent. Forskjellen i årsvekst mellom KPI og HKPI på 0,5 prosentpoeng må i stor grad forklares av prisutviklingen i selveiernes bokostnader som i KPI steg med 4,1 prosent i 2003, altså klart høyere enn den gjennomsnittlige prisstigningen. En faktor av mindre betydning er effekten av nettovekt på forsikringstjenester i HKPI. Utgifter til forsikringstjenester viste samlet en betydelig prisoppgang i 2003. I januar 2004 viste HKPI, på 12-månedersbasis, en nedgang på 1,4 prosent.

De samlede konsumprisene i EU steg, i likhet med HKPI for Norge, med 2,0 prosent i 2003. Selv om vekstratene samlet sett var like, viste indekserne helt ulike forløp gjennom året. Prisveksten i EU, målt som 12-månedersvekst, var tilnærmet stabil gjennom hele 2003. I årets to første måneder lå 12-månedersveksten i norsk HKPI 2,2 og 1,8 prosentpoeng over EUs prisvekst. Differansen mellom indekserne avtok i de påfølgende månedene, før differansen igjen begynte å stige gjennom siste halvår, men da med den laveste prisveksten i Norge. I desember var differansen i 12-månedersveksten 1,7 prosentpoeng og i januar 2004 var den økt til hele 3,2 prosentpoeng.

Harmoniserte konsumprisindekser (HKPI). Vekst fra samme periode året før

	2002	2003	Jan. 2004
Norge	0,8	2,0	-1,4
EU	2,1	2,0	1,8*
Eurosonen	2,3	2,1	1,9*

*Foreløpige tall.

Kilde: EUROSTAT og Statistisk sentralbyrå.

Justerte konsumprisindekser

Statistisk sentralbyrå (SSB) publiserer 3 indikatorer som har til hensikt å belyse utviklingen i den underliggende konsumprisveksten; konsumprisindeksen uten energivarer (KPI-JE), konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer (KPI-JA) og konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE). Alle indikatorene er avledet fra KPI. KPI-JAE har sin bakgrunn i Norges Banks mandat for pengepolitikken hvor pengepolitikens virkemidler skal innrettes med sikte på å nå en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 prosent. Men en skal se bort fra forstyrrelser av midlertidig karakter som ikke kan sies å påvirke den underliggende pris- og kostnadsveksten. Utviklingen i energiprisene har ofte vært av en slik karakter at det kan oppfattes som midlertidige forstyrrelser. De direkte virkningene av endringer i skatter og avgifter skal en ifølge forskriftene også se bort fra. Utviklingen i en indikator for konsumprisveksten korrigeret for endringer i avgifter og uten energivarer kan derfor være et grunnlag for å vurdere resultatene av pengepolitikken.

I konsumprisindeksen uten energivarer (KPI-JE) renses KPI for de direkte virkningene av energiprisene ved å lage en prisindeks uten energivarer. De indirekte virkningene fra endringer i energipriser gjennom prisene på innsatsfaktorer som siden veltes over i utsalgsprisene på konsumvarer og tjenester blir derimot værende. De høye elektrisitetsprisene i første del av 2003 har derfor indirekte bidratt til å øke KPI-JE og dermed KPI-JAE utover året.

Med direkte avgiftseffekter menes reelle endringer i avgifter som direkte legges på konsumvarer og tjenester og ikke skatte- og avgiftsendringer som først virker gjennom priser på innsatsfaktorer eller andre faktorer for siden å bli veltet over i utsalgsprisene på konsumvarer og tjenester. Til grunn for avgiftsrensingen i KPI-JA og KPI-JAE har Statistisk sentralbyrå derfor valgt å rense for endringen i såkalte varetilknyttede avgifter. Dette omfatter merverdiavgiften og de fleste volumavgifter, dvs. avgifter som er fastsatt som et beløp per enhet. Målt som forbruksandeler blir ca. 21 prosent av vare-

og tjenesteutvalget i KPI rensert for slike volumavgifter. Bilprisene har tidligere vært utelatt fra avgiftsjusteringen, men fra og med 2004 (januarindeksen) blir også bilprisene justert for avgiftsendringer. Ny elektronisk datainnsamling på biler med betraktelig større grad av detaljerte opplysninger muliggjør en avgiftsjustering på de enkelte merker og modeller.

Skal en volumavgift reelt sett være uendret, må avgiftssatsen justeres i takt med prisstigningen. I praksis gjøres dette ved å justere avgiftene med endringen i den månedlige KPI-indeks fra gjennomsnittsindeksen foregående år. I januar 2003 var prisveksten målt på denne måten høyere enn økningen i volumavgiftene noe som bidrar til å trekke den justerte prisveksten opp i forhold til den ujusterte prisveksten. I januar 2004 var situasjonen den motsatte: De fleste avgiftene ble økt med 1,8 prosent som var inflasjonsanslaget i statsbudsjettet, mens de for å bli oppfattet som nøytrale skulle vært redusert med 0,4 prosent ifølge metodikken i KPI-JA og KPI-JAE. I forhold til en avgiftsrensing, hvor en oppfattet en økning i tråd med inflasjonsanslaget i statsbudsjettet som nøytralt, bidro denne metoden til å trekke KPI-JA ned med ca. 0,15 prosent i januar. Med den valgte avgiftsrensemetoden vil en normal generell økning i prisene utover året, innebære at avgiftene måtte økes gradvis gjennom året for å oppfattes som reelt sett uforandret. Uendrede avgifter vil dermed oppfattes som en reell avgiftslette og isolert sett øke KPI-JA og KPI-JAE noe mer gjennom året enn KPI. For året som helhet sikrer denne metoden at en korrigerer bort de direkte effektene av forskjellen mellom økningen i avgiftene og den faktiske samlede prisstigningen.

Fra 1. mars 2004 vil kollektivtransporten bli innlemmet i merverdiavgiftssystemet med en redusert sats på 6 prosent. Dette vil imidlertid innebære fradragsberettigelse for merverdiavgift på innsatsfaktorene. Dermed reduseres produsentenes kostnader noe som isolert sett skulle trekke prisene ned. I KPI-JA og i KPI-JAE vil det kun bli rensert for utgående merverdiavgift som isolert sett vil trekke de justerte indekserne ned i forhold til KPI.

på årsbasis falt de mer enn året før. Denne utviklingen må forklares av tidsforsinkelser mellom valutakurs og konsumpris og dermed reduserte marginer i varehandelen (en har fått ettervirkningen av den kraftige forutgående styrkingen av kronkursen og i liten grad virkningen av svekkelsen). I tillegg kommer at kronverdien i forhold til amerikanske dollar ikke har vist noen tilsvarende svekkelse. På kort sikt kan dollarens betydning tenkes å være langt viktigere enn det vekten den har i den importveide kronkursen skulle tilsi. Andre varer som har bidratt til å dempe konsumprisveksten er blant annet flyreiser, pakketurer og teleutstyr.

Med unntak av avgiftene på brennevin som ble redusert med 9,0 prosent, ble de fleste volumavgiftene inflasjonsjustert med om lag 2 prosent fra 2002 til 2003. I motsetning til i 2002 da forhold på avgiftssiden i stor grad påvirket prisutviklingen i KPI, spilte avgiftsendringer liten rolle for prisutviklingen i 2003.

KPI justert for avgiftsendringer (KPI-JA) viste, i likhet med KPI, en årsvekst på 2,5 prosent fra 2002 til 2003.

Avgiftene på røyketobakk økte kraftig fra januar 2004, da avgiftene ble hevet til samme nivå som for sigaretter, og dette bidro med i underkant av 0,2 prosentpoeng til veksten i KPI. Øvrige avgifter ble stort sett justert med 1,8 prosent, som var i tråd med inflasjonsanslaget i nasjonalbudsjettet. I mars 2004 vil det imidlertid bli pålagt en moms på kollektivtransport på 6 prosent. Dette vil imidlertid innebære at bedriftene kan trekke fra moms på innsatsfaktorer noe som samlet sett er antatt å bidra til å redusere disse prisene noe.

KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), som er det operative målet for Norges Banks pengepolitikk, steg samlet med 1,1 prosent fra 2002 til 2003. Oppgangen er betydelig lavere enn i 2002 da prisøkningen var 2,3 prosent. I januar og

Konsumprisindeksen. 1998=100. Prosentvis endring fra samme periode året før der ikke annet fremgår

	Vekt ¹	Årsvekst		Januar 2004
		2002	2003	
Totalindeks	1 000,0	1,3	2,5	-1,8
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	116,7	-1,7	3,4	2,9
Alkoholrikker og tobakk	27,7	-0,8	1,1	7,2
Klær og skotøy	59,9	-5,5	-10,6	-11,5
Bolig, lys og brensel	253,1	3,7	8,7	-5,9
Møbler og husholdningsartikler mv.	69,9	0,3	-0,8	-0,9
Helsepleie	27,0	4,2	3,9	5,6
Transport	186,4	1,0	1,1	-1,0
Post- og teletjenester	23,2	2,1	-2,9	-4,8
Kultur og fritid	127,5	1,1	-0,2	-0,8
Utdanning	3,2	8,4	5,8	6,9
Hotell- og restauranttjenester	38,8	4,2	3,0	3,0
Andre varer og tjenester	66,6	3,0	3,5	2,0
KPI-JE ²	..	1,6	1,0	0,5
KPI-JA ³	..	2,2	2,5	-2,4
KPI-JAE ⁴	..	2,3	1,1	0,1
KPI uten elektrisitet	..	1,3	1,2	0,5

¹ Gjeldene fra august 2003 til juli 2004, i promille.

²KPI-JE: konsumprisindeks uten energivarer

³KPI-JA: Konsumprisindeks justert for avgiftsendringer

⁴KPI-JAE: Konsumprisindeks justert for avgiftsendringer og uten energivarer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

februar var 12-månedersveksten i KPI-JAE på sitt høyeste i 2003 med henholdsvis 1,8 og 2,0 prosent, mens den i desember var falt ned i 0,4 prosent. I januar 2004 avtok prisveksten ytterligere til 0,1 prosent, den laveste vekstraten registrert siden den første gang ble publisert for august 2000. Husleiene pleier normalt å øke markert fra desember til januar, men i år var de uforandret. Dette bidro til reduksjonen i prisstignings-takten.

Behandlingen av bokostnader i konsumprisindeksen

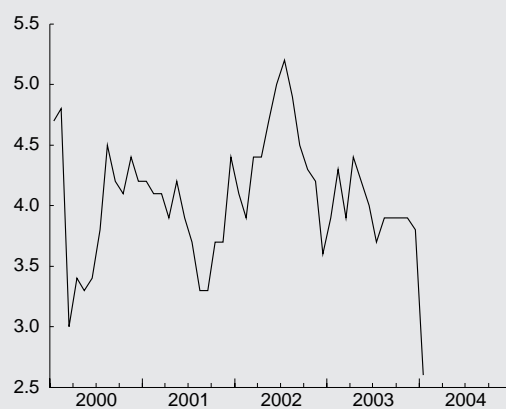
Bokostnader i konsumprisindeksen (KPI) grupperes i betalt og beregnet (for andels- og selveiere) husleie. Betalt husleie bygger på faktiske husleieobservasjoner i leiemarkedet. Boligkjøp betraktes som en investering i boligkapital som antas å yte husholdningen en strøm av boligjenester over boligens levetid. Kjøp av boliger inngår derfor ikke i KPI. Beregnet husleie skal representere verdien på tjenestene som andelseiere og selveiere mottar av boligen sin. Verdien på slike tjenester (inkludert kommunale avgifter) antas å være lik husleien for tilsvarende boliger i leiemarkedet (leieekvivalensprinsippet). Både for beregning av vekt og ved den månedlige beregningen for priser for beregnet husleie følges dette prinsippet.

Statistisk sentralbyrå måler husleier gjennom en månedlig spørreundersøkelse rettet mot husholdninger i leieboliger. I undersøkelsen måles endringer i husleien for om lag 1 300 representative utleieboliger fra hele landet som følges i 13 måneder. Undersøkelsen omfatter dem som faktisk leier, det vil si løpende leiekontrakter. I tillegg fanges det opp nye leiekontrakter som inngås for en gitt bolig i løpet av det året utvalget følges, så fremt den nye beboeren er leietaker. Det tas dessuten hensyn til eventuelle standardendringer i den grad det blir oppgitt at dette er årsak til en spesifikk husleieendring. Dette betyr at Statistisk sentralbyrå ikke bare følger samme bolig over tidsperioden på 13 måneder, men også en bolig med konstant kvalitet over samme periode, noe som medvirker til å gi et tilfredsstillende bilde av den faktiske husleieutviklingen i Norge. Det underliggende prismaterialet viser store regionale forskjeller i prisutvikling, men antallet observasjoner er for lite til å lage noen regional statistikk.

For perioden 2000-2003 har husleieveksten, målt som 12-månedersvekst, svingt rundt 4 prosent. Fra desember 2003 til januar 2004 viste husleiene ingen økning i motsetning til tidligere januarhusleier, noe som resulterte i et markert fall i 12-månedersveksten.

Betalt husleie 2000 - 2004

Endring i prosent fra samme måned året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.